

Výzkumná práce „Rozdělení armády - zkušenost Československa“ se zabývá otázkou, proč ve srovnání např. s jugoslávskou a do jisté míry i sovětskou armádou se Československá armáda rozešla do dvou nástupnických států, České republiky a Slovenské republiky, naprosto pokojně, organizovaně, nekonfliktně a kultivovaně. Práce vychází z analýzy státu a ozbrojených sil od zrodu Československa až do současné doby, zejména z hlediska vztahu dvou národů Čechů a Slováků. Dominantní pozornost věnuje národnostní situaci v Československé armádě bezprostředně před rozpadem státu. Popisuje a analyzuje postup vlády, vedení rezortu obrany a velení armády v přípravě a provedení rozdělení armády, a to jak pokud jde o personální a legislativní otázky, tak i pokud jde o dělení zbraní, techniky, munice a vojenského zařízení i nejsložitějších problémů, jakými jsou vojenské archívy. Výzkumná práce vyúsťuje v obecný model analytických, rozhodovacích, plánovacích a realizačních kroků použitelných i v jiných analogických situacích.

Rozdělení armády jakéhokoli státu není jednoduché. Představuje souhrn vzájemně spjatých státních, společenských, politických, ekonomických, vojenskotechnických, sociálně právních, organizačních a jiných úkolů, které je třeba kvalifikovaně řešit, plánovat a realizovat. A má řadu politických, sociálních, ekonomických, personálních, profesních, mezilidských, rodinných, existenčních i existenciálních důsledků.

I. Řešení národnostní otázky v Československu v období let 1918 - 1992 a její vyústění do rozdělení státu

Základním poznatkem studia společenských procesů v Evropě je, že revoluční přeměny neproběhly úspěšně, pokud dostatečně nebraly v úvahu národnostní otázku. Je tomu proto, že státy střední Evropy, podobně jako Evropy východní, byly a jsou ve srovnání se západní Evropou výrazně mnohonárodní. Typickým příkladem v historii bylo Rakousko-Uhersko a Rusko, stejně tak v nedávné historii Sovětský svaz a Jugoslávie, i když charakter mnohonárodního spojení byl zde odlišný.

Důkazem tohoto poznatku byly též revoluční procesy probíhající v letech 1848-1849 v Evropě v mnohonárodnostním Rakouském císařství a jejich úzká spojitost s osudy českého a slovenského národa. I když národní obrození Čechů a Slováků probíhalo s určitým časovým posunem, vrcholilo v devatenáctém století a zmaření jejich cílů podminily stejné okolnosti.

Vytvoření československého státu v roce 1918 bylo historickým mezníkem jak pro Čechy, tak Slováky. Bohužel idea jednotného československého národa znemožňovala uspokojivě dořešit národnostní otázku v duchu zásady dvou suverénních národů, což bylo vyhlášeno ještě před vytvořením ČSR. Odklon od přijaté dohody, její ignorování i přes velký vklad českého národa do kulturního rozvoje Slovenska oslabovalo základy společného státu. Nejtragičtější se to projevilo po mnichovském diktátu v roce 1938.

Rozpad ČSR a vznik Slovenské republiky v roce 1939 byl především dílem vnějších okolností, brutálního nátlaku Hitlera a ústupnosti západních mocností. Hrál tu roli i to, že se Slovákům nepodařilo získat v rámci Československa autonomii, jak to požadovala Hlinkova slovenská lidová strana. Vážnou roli tu sehrála i fikce „československého národa“, dvou jejích větví – české a slovenské, která vznikla jako politická taktika vůči německé menšině, jíž se do společného státu nechtělo a byla početnější než slovenská populace. Čechoslovakismus tak jistou měrou přispěl i ke zrodu tzv. klerofašismu.

Ideu jednotného československého národa, resp. politiku tzv. čechoslovakismu, nelze interpretovat jen negativně. Nebyla pouze reakcí na velkou německou menšinu se záporným postojem ke vzniku československého státu. Stejně tak nebyla snahou většího a historicky rozvinutější českého národa podřídit si Slováky, ale pokusem o symbiózu, tj. spojení národního rozvoje s určitými společnými, federalistickými principy. Vlastní možnosti sebezvoje slovenského národa se však ukázaly jako ne zcela dostačující. Idea jednotného českého státu i přes tyto nedostatky a důsledky má jako historický jev i svou pozitivní hodnotu.

Podle řady politiků a historiků hlavní zdroj nedorozumění mezi Čechy a Slováky spočíval v tom, že Češi si definitivně vyřešili svou identitu spojenou se státností vznikem ČSR v roce 1918, zatímco Slováci se domnívali, že pro ně nebyla za období existence společného státu vyřešena uspokojivě nikdy. V armádě ovšem byla situace jiná, problém byl postupně dlouhodobě řešen.

Analýza statistických údajů složení velitelského sboru, posluchačů vojenských škol, vojáků základní služby, sociologických průzkumů, postojů politické reprezentace i osobních zkušeností prokázala, že v období před rozdělením státu a armády nedocházelo v Československé armádě ke konfliktům a převládaly převážně kladné osobní i služební vztahy Čechů a Slováků. V tomto směru byla situace v Československé armádě dobrá.

Příčinou tohoto převažujícího pozitivního stavu byly výsledky řešení národnostní problematiky v armádě, zvláště pokud jde o složení velitelského sboru na různých stupních velení armády i různých druhů vojsk. Od téměř nulového stavu v době zrození první republiky se na jejím konci podařilo tento problém až na nevýznamné výjimky vyřešit.

Přes řadu pozitivních prvků ve vzájemné soužití však nebylo možno rozpadu státu zabránit. Ovšem vzhledem k určité míře řešení národnostní problematiky, dosažení jistého kladného stavu, a také vzhledem ke kulturní vyspělosti obou národů byl předpoklad, že rozdělení proběhne kultivovaně. V armádě byla situace pravděpodobně lepší než v jiných oblastech, zvláště politické, protože byla zjevně budována jako armáda federální, vojáci měli federální myšlení, a proto v žádném případě k rozpadu státu nepřispěli. Ale ani mu také pro svou loajalitu nezabráňovali.

II. Proces rozdělení Československé armády na Armádu České republiky a Armádu Slovenské republiky

1. Legislativní předpoklady rozdělení státu a armády

Programové prohlášení vlády České a Slovenské Federativní Republiky ze dne 7. října 1992 již v preambuli uvádí: „Vývoj... ukazuje na stále zřetelnější vývoj k formování dvou samostatných států. V tomto směru, na základě koaličních dohod mezi koaličními partnery, došlo k překonání zásadních odlišností v otázkách příštího státoprávního uspořádání.“

V době od přijetí programového prohlášení vláda důsledně dbala o plnění nejdůležitějších úkolů, které si předsevzala, a to:

- zabezpečení kontinuity všech procesů započatých po listopadu 1989 a pokračování v zahájených reformách,
- provedení výrazné redukce počtu i velikosti ústředních orgánů státní správy při současném přesunu kompetencí zrušených a redukovaných orgánů na zbývající ústřední orgány státní správy.
- zabezpečení přípravy podmínek pro fungování dvou států s mezinárodně právní subjektivitou.

K zajištění kontinuity právního řádu předložila vláda Federálnímu shromáždění 18 návrhů ústavních a jiných zákonů, mj. návrh ústavního zákona, kterým se mění a doplňuje ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci, ve znění pozdějších ústavních zákonů, návrh novelizace zákona o vymezení působnosti ČSFR ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti a zákona o rozdělení působnosti mezi ČSFR, Českou republikou a Slovenskou republikou ve věcech tisku a jiných informačních prostředků a návrh novelizace zákona o ochraně hospodářské soutěže. K zajištění legitimacy procesu případného zániku ČSFR a k realizaci příslušných politických dohod vláda připravila a Federálnímu shromáždění předložila návrh ústavního zákona o způsobu zániku ČSFR.

Pokud jde o armádu, vláda zabezpečila naplňování zásad vojenské doktríny ČSFR v souladu s ekonomickými možnostmi státu. Armáda ČSFR dokončovala rozhodující část první etapy transformace a dosáhla rovnoměrné dislokace pozemních vojsk na území států. Byl budován základ protivzdušné obrany a zpravodajského zabezpečení ve Slovenské republice. Byl zpracován nový plán mobilizačního rozvinutí armády. Na území Slovenské republiky bylo na začátku října 1992 umístěno 27,9 % počtů armády. Od 1. 10. 1992 bylo doplňování vojáků v základní službě realizováno podle republikového principu. Armáda zahájila plánovitou likvidaci vojenské techniky z deklarovaných míst. Vláda přijala opatření umožňující převedení nevojenské části civilní obrany do kompetence republik k 1. 1. 1993. V Radě obrany států byla projednána a přijata základní opatření armády k zabezpečení jejího rozdělení na dva samostatné subjekty při rozdělení ČSFR.

Federální shromáždění uložilo vládě připravit:

- Program opatření proti živelnému a neústavnímu zániku federace a proti případnému riziku vyvolávání konfliktů mezi obcany v souvislosti s řešením státoprávních otázek.
- Koncepti spolupráce České republiky a Slovenské republiky pro případ ústavního rozdělení ČSFR, a to zejména v oblastech zahraniční politiky, obrany, měnové, finanční, rozpočtové, celní politiky, dopravy, telekomunikací, pohybu osob a případně i celkové hospodářské politiky.

V tomto období bylo patrné, že další činnost vlády velkou měrou závisela na rozhodnutí Federálního shromáždění a národních rad týkajících se vzniku dvou samostatných států. Přitom vláda byla rozhodnuta, aby v případě takového rozhodnutí proces ČSFR probíhal **ústavně, klidně a kulturně**.

V legislativě týkající se armády se předpokládalo před rozdělením společného státu přijmout tyto zákony:

- ❑ Návrh zákona o financování sociálního zabezpečení a o zdravotním pojištění vojáků z povolání.
- ❑ Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 40/1961 Sb., o obraně.
- ❑ Návrh zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků.
- ❑ Návrh zákona o péči o zdraví v Československé armádě a o vojenské zdravotní pojištění.
- ❑ Návrh zákona, který se mění a doplňuje branný zákon.
- ❑ Návrh zákona o rezervách.
- ❑ Návrh zákona o federálních státních hmotných rezervách.

Pro nastávající proces rozdělování Československé armády měl podstatný význam **Program opatření vlády České a Slovenské Federativní Republiky proti živelnému a neústavnímu zániku federace a proti případnému riziku vyvolávání konfliktů mezi oběma v souvislosti s řešením státoprávních otázek** ze dne 15. října 1992. Tento program vzalo Federální shromáždění na vědomí. Bylo v souladu s jeho usnesením ze dne 22. září 1992.

Proces rozdělení čs. armády byl řízen až do doby vzniku republikových vojenských vrcholných řídicích orgánů v rozsahu dosavadních působností Federálního ministerstva obrany a Generálního štábu. K tomu bylo přijato:

- ❑ stávajícími vládními zmocněními organizačně vytvořit vrcholné vojenské řídicí orgány, které dnem rozdělení federace převezmou velení nad republikovými armádami,
- ❑ posílit organizační struktury Vojenského velitelství Východ o ty, u kterých se zásadním způsobem mění rozsah působnosti,
- ❑ připravit a projednat smlouvu mezi ministerstvem obrany České republiky a ministerstvem obrany Slovenské republiky a na ně navazující dohody o vzájemné spolupráci,
- ❑ přemístit oboustranně vojáky v základní službě mezi republikami, mimo těch, kteří písemně požádají o dokončení vojenské služby ve stávajících posádkách,
- ❑ ve smlouvách mezi armádami zabezpečit vytvoření podmínek k přemístění vojáků z povolání do tří měsíců od vzniku republik na náklady příslušných republik,
- ❑ v době rozdělování armády nepovolávat a neprovádět cvičení se zálohami mimo krátkodobých cvičení.

O náročnosti a časové napjatosti rozdělení armády svědčí skutečnost, že vláda uložila v polovině října úkol zpracovat do 30. 10. 1992 harmonogram vyrovnání a přesunů techniky a materiálu mezi Českou republikou a Slovenskou republikou a již od 1. 11. 1992 zahájit jeho realizaci. V jednotlivých případech, kdy to bylo možné a výhodné, zahájit pak přesuny neprodleně.

K tomu bylo uloženo:

- ❑ do 31. 12. 1992 ukončit rozdělení hlavních druhů materiálu mezi obě republiky a v případě, že nemůže být přemístěn na dané teritorium, stanovit smluvně podmínky jeho uložení, způsob dispozice a ošetřování,
- ❑ vytvořit smluvní podmínky pro oboustrannou spolupráci v příhraničních oblastech včetně sledování vzdušné situace,
- ❑ nepřesunovat výzbroj a techniku na deklarovaných místech, pokračovat v likvidaci podle zpracovaných harmonogramů.

K tomu bylo dále uloženo přihlížet při dělení majetku čs. armády k funkčnosti republiko- vých armád a jejich útvarů, zbrojních systémů a komplexů. K tomu:

- připravit federálním ministerstvem obrany a předat jednotlivým republikám návrhy rozpočtů za oblast obrany do 30. 10. 1992,
- rozdělit zůstatek finančních fondů a dalších zdrojů na úrovni federálního ministerstva obrany podle stanoveného poměru 2 : 1/,
- rozdělit smluvně práva a povinnosti vyplývající z dosavadních platných smluv, pohle- dávek a dluhů čs. armády.

Za další důležitý předpoklad bezkonfliktního rozdělení čs. armády bylo považováno udržet organizovaný režim života vojsk se zvláštním důrazem na strážní, dozorčí a parkovou službu. Zvláště bylo třeba zvýšit střežení a ochranu bojové techniky v deklarovaných místech. Bylo upo- zorněno předpokládat a k tomu preventivně připravit i opatření ke zpřísnění režimu vojsk.

Zvláštní význam mělo mít hluboké pochopení úkolu dělení čs. armády všemi jejími pří- slušníky. Za základní předpoklad splnění tohoto úkolu se měla považovat plná průběžná a aktuální informovanost zejména vojáků z povolání a občanských zaměstnanců vojenské správy o podmínkách jejich další vojenské služby a pracovního poměru, způsobu řešení sociálních otázek, životních perspektiv a udržení současných dobrých vztahů mezi vojáky s vyloučením národnostního napětí. Stejně tak měly být o změnách, k nimž mělo docházet redislokací útvarů, jednotek a zařízení v souvislosti s vytvářením armády České republiky a armády Slovenské republiky místní orgány.

2. Přípravné období rozdělení státu a armády

Kromě legislativního zabezpečení rozdělení státu a jeho armády věnovalo velení armády pozornost analýze zkušeností analogických procesů v historii, zvláště naší, dále anticipaci možných problémů při dělení a především pak plánování faktického rozdělení ozbrojených sil a nakonec samozřejmě, jaké mělo důsledky. I zde se dá načerpat řada zkušeností, ačkoli tyto procesy nebyly z tohoto hlediska dostatečně popsány v literatuře.

V moderních dějinách dvacátého století se z dostupných materiálů podařilo shromáždit pouze zkušenosti ze dvou případů dělení státu, a sice ze švédsko-norského rozchodu v roce 1905, a dále v případě oddělení Irsku od Anglie v roce 1921. Daleko větší zkušenosti posky- tují vlastní československé dějiny, a to z rozdělení rakousko-uherské armády v roce 1918 z rozdělení Československé armády v březnu 1939.

Armáda pro svůj nejen federální charakter, ale i federální vědomí jejich příslušníků možný rozpad jednotného státu nepodcenila a včas analyzovala vzniklou situaci a anticipovala důsledky případného rozdělení ČSFR. Studie vycházely z vědomí, že unitární podoba státu se již přežila a je nutno vytvořit novou podobu společného státu. To se v polistopadovém období nepodařilo, stejně tak ani při jednáních představitelů vítězných politických stran.

Vzniklá situace vzbudila širší evropskou i světovou pozornost, protože teritorium naší spo- lečné republiky vždy představovalo geopoliticky velmi exponovaný prostor a neřízený rozpad mohl být další signálem k celkové destabilizaci postkomunistického světa. Ve světě však začalo převažovat mínění, že tento rozpad je neodvratitelný. Líčené scénáře rozpadu měly jak optimis- tický, tak také katastrofický charakter. V západních reakcích se ve vztahu k situaci projevovaly znatelné rysy appeasementu. Profederativní postoje byly patrné u zbývajících zemí tzv. vise-

grádské trojky. Obavy byly především z nacionálních důsledků rozpadu, a to zvláště pokud šlo o slovensko-maďarské vztahy a podřízení českého prostoru německému státu. Upozorňovalo se na to, že rozpad prověří historicky vytvořený versailleský bezpečnostní systém.

Prognostická analýza ukazovala, že rozdělení Československa by pokud jde o Českou republiku skončilo s diskuzí o možném rozštěpení ekonomické reformy do dvou národních systémově odlišných podob, vedlo ke snížení zátěže spojené s konverzí zbrojního průmyslu na Slovensku a celkově k urychlení ekonomického rozvoje. Pro Slovensko by pak znamenalo dovršení dlouhodobých emancipačních snah dosažením úplné nezávislosti.

Na druhé straně se předikovalo, že rozpad by mohl vést k nové geopolitické situaci, a to až k balkanizaci středoevropského prostoru, což by ohrozilo bezpečnostní zájmy jak Čechů, tak Slováků, i destabilizovalo situaci ve střední Evropě. Vzniklé mocenské vakuum by se mohlo stát objektem zájmu některé z mocností, zvýšit hladinu konfliktů v Evropě a tím také zpomalit evropské integrační procesy.

Pokud jde o Českou republiku, předpokládaly se problémy s obnovou mezinárodních smluv, snížení zahraničních kapitálových investic, zvýšení míry monetaristických tendencí v ekonomické reformě, snahy po radikálním se vypořádání s minulostí, zvýšení nebezpečí německého ekonomického vlivu, ztráta ekonomické nezávislosti, určitá míra germanizace atd.

Pokud jde o Slovenskou republiku, předpokládalo se zvýšení nebezpečí národnostních sporů mezi Slováky a ostatními národnostmi (cca 20 % populace), obnova nového státního centralismu, potlačování základních lidských práv a svobod, možné neuznání mezinárodně právní subjektivity Slovenska některými ze sousedů, vznesení nároků na revizi hranic, zvýšení nákladů na diplomatické zajištění samostatného státu, devalvace slovenské koruny, ztráta její konvertibility atd.

Je nutné uvést všechny tyto anticipované důsledky, i když se ve své katastrofické podobě při i po rozdělení Československa neprojeví. Přispělo k tomu i pokojné a profesionálně realizované rozdělení Československé armády. Přesto však některé uvedené problémy existují dále, a to jak aktuálně, tak v latentní podobě. A to zvláště v postavení obou nových samostatných států a v česko-německých a slovensko-maďarských vztazích.

V přípravě a plánování rozdělení armády byla věnována primární pozornost řešení sociálních souvislostí, a to jak z hlediska obecně humanitního, tak z hlediska možných politických komplikací. K tomu byla ustavena příslušná komise náměstka federálního ministra pro sociální a humanitární věci, jejímiž členy byli pracovníci politicko-správních složek ministerstva a Generálního štábu ČSA. Základním cílem řešení sociálních souvislostí a anticipace důsledků bylo dosáhnout toho, aby se armáda nestala při rozdělování československé federace destabilizujícím prvkem. Proto byla vymezena tato základní kritéria:

1. Možnost příslušníků Československé armády jako občanů **svobodně rozhodnout o své státní příslušnosti a o zájmu o vojenskou službu v příslušné republice** bez omezování těchto práv ze strany armády, tj. dodržet zákonné lhůty, které byly poskytnuty všem občanům i příslušníkům armády. (Což se ukázalo jako podstatné pro klidný průběh rozdělení armády.)
2. **Garantovat platnost současných obecně závazných právních předpisů (zákonů) a rezortních norem souvisejících se služebním (pracovním) poměrem k čs. armádě až do vydání zákonů a norem republik.** Z hlediska posílení sociálních jistot vojáků z povolání považovat za základní garantování zákona č. 76/1959 Sb., k zachování kontinuity služebního poměru a sociálních náležitostí při ukončení služebního poměru.

3. Včasným informováním vojáků z povolání a občanských zaměstnanců o přijatých organizačních změnách a předpokládaném personálním řešení vytvořit potřebné podmínky k jejich rozhodování o dalších možnostech a perspektivách služebního (pracovního) poměru.

K 1. září 1992 bylo ve služebním poměru vojáka z povolání a v další službě 55 291 osob, z toho 2854 žen. Funkce plánované v tabulkách počtů pro generály a důstojníky byly obsazeny vojáky z povolání na 83,6 %, funkce pro praporčíky na 66,2 % a funkce pro poddůstojníky v další službě na 12 %. V České republice sloužilo 8685 vojáků z povolání slovenské národnosti, tj. 21,2 % ze všech vojáků z povolání na teritoriu České republiky. Ve Slovenské republice sloužilo 2580 vojáků české národnosti, tj. 18,6 % ze všech vojáků z povolání na teritoriu Slovenské republiky. Z vojáků z povolání slovenské národnosti sloužících v České republice mělo 37,9 % manželku a zpravidla i děti české národnosti. Z vojáků z povolání české národnosti sloužících ve Slovenské republice mělo téměř shodně 38,3 % manželku a zpravidla i děti slovenské národnosti. Kromě toho bylo v rozpočtovém úseku čs. armády zařazeno 34 693 občanských zaměstnanců, z toho na teritoriu České republiky 26 212 (75,5 %) a na teritoriu Slovenské republiky 8 481 (24,5 %) občanských zaměstnanců. Armáda v tu dobu měla 75 tisíc bytů, z toho v České republice 64 tisíc a ve Slovenské republice pouhých 11 tisíc. Celkem bylo evidováno 7800 žadatelů o byt, a to v České republice 5500 (v roce 1995 už bylo potřeba 6000 bytů, což by si vyžádalo náklady cca 6 miliard Kč) v 2300 ve Slovenské republice.

Dalo se tedy předpokládat, že rozdělením armády vznikne problematická situace, protože řada vojáků české národnosti, vykonávajících službu na území Slovenské republiky, bude požadovat přestěhování do České republiky, a slovenští vojáci z povolání samozřejmě naopak. Tyto požadavky byly centrálně sledovány, protože do té doby meziposádkové směny bytů probíhaly bez ohledu na předpokládanou situaci. K těmto problémům bylo možno přičíst ještě negativní sociální důsledky redislukace vojsk v letech 1990 až 1992, zvláště odloučenost vojáků z povolání od rodin, národnostní smíšenost rodin (z 36 491 manželství bylo 10 064, tj. 27,6 % smíšených), federalistické vědomí vojáků z povolání s možností přerůstání ve vědomí národní, větší či menší míra ztráty profesionálních perspektiv, narušování vzájemných vztahů, zvýšení psychické zátěže apod. Pro vojáky z povolání slovenské národnosti v českých zemích se situace dále komplikovala tím, že s dokončením redislukace se dalo předpokládat, že vzroste úsilí českých vojáků z povolání na Slovensku vrátit se do České republiky, protože dvě třetiny redislukovaných dojíždělo ze Slovenska za svými rodinami do Čech. Vznikala tím možnost národnostně determinovaných konfliktů mezi Čechy a Slováky s občanstvím České republiky, kterých mělo být - jak se dalo předpokládat - více než Čechů ve Slovenské republice. Proto se s vědomím varovné prognózy predikovalo, že přijetí státního občanství v jinonárodním prostředí nezabrání ani ve smíšených manželstvích konfliktům v armádě, na pracovištích manželek i mezi dětmi ve škole. Předpokládalo se, že konflikty mohou narůstat se zvyšující se pracovní konkurencí, a to i v případě odchodu z armády. Úsilí Slováků setrvat v Čechách se předvíдалo větší než Čechů zůstat na Slovensku, a proto bylo možno očekávat zvyšující se napětí spíše v české armádě. Informační bariéry mezi Českou republikou a Slovenskou republikou mohly přispívat k šíření fám a rostoucí nesnášenlivosti. Vojenskopolitické a ideové výchovné působení mohlo tyto konflikty v mezilidských vztazích jen tlumit.

Naštěstí na začátku a v průběhu dělení byl v armádě klid a stejně jako v minulosti bez vážných národnostních konfliktů. Pracovní a kolegiální vztahy mezi příslušníky armády české a slovenské národnosti se v podstatě neměnily. Pracovní atmosféra nebyla narušována a úkoly se dařilo

plnit dobře a v daných časových termínech. Negativně se však hodnotila rozporná stanoviska české a slovenské politické reprezentace týkající se armády a jejího dělení. K ujasnění další činnosti armády a realizaci perspektivních úkolů to rozhodně nepřispívalo. Začaly se objevovat nepříliš korektním způsobem vedené snahy zajistit si budoucí postavení. Představa služby v armádě občanů druhého státu, tj. Čechů v Armádě Slovenské republiky a Slováků v Armádě České republiky bez požádání o státní příslušnost se ukázala jako nereálná.

Na základě analýzy situace byla přijata tato rozhodnutí:

1. Prostřednictvím ministra obrany ČSFR a zmocněnců pro budování republikových armád zajistit, aby vedoucí činitelé obou vládních koalic ubezpečili vojáky z povolání obou národů a ostatních národností, že budou moci sloužit v české nebo slovenské armádě.
2. Přijetím příslušných zákonných opatření na úrovni republikových vlád:
 - umožnit slovenským vojákům z povolání sloužícím na území České republiky a českým vojákům z povolání sloužícím ve Slovenské republice návrat do republiky, jejíž národnost mají, a zařadit je podle předpokladů a dosud zastávané funkce,
 - zajistit legislativně možnost, aby vojáci z povolání slovenské národnosti v České republice mohli přijmout její občanství a vojáci z povolání české národnosti ve Slovenské republice mohli přijmout též její občanství,
 - zajistit legislativně, aby vojáci z povolání, kteří přijmou občanství v jiné republice (kde t. č. neslouží), než je jejich národnost, měli stejná práva jako vojáci z povolání vlastní národnosti.
3. V činnosti Ministerstva obrany a vládních zmocněnců zajistit občanskou výchovou korektní jednání s příslušníky druhého národa a ostatních národností, a to zvláště v případech, nepodaří-li se zajistit legislativní řešení národnostních problémů v plném rozsahu.
4. Zajistit, aby se vojáci z povolání před rozhodováním o státním občanství dozvěděli, zda se s nimi počítá v další činné službě, aby se nevystavovali jistým společenským a osobním rizikům.

Za samozřejmé se považovalo, že než bude zajištěno legislativní řešení, bude garantováno postavení českých a slovenských vojáků v obou armádách. Alternativně se uvažovalo o možnosti dvojího občanství, event. pouze výběrově pro osoby ve státní službě a na konkrétní stanovenou dobu. Tato alternativa byla odmítnuta, byla s ní spojena jistá neurčitost ve státnosti občanství. (Neučinil tak později ani český Ústavní soud.)

Ke zmírnění sociálních dopadů a vyloučení rizika neklidu ve velitelském sboru při rozdělení čs. armády se doporučovalo zapracovat do návrhu smlouvy mezi ministerstvy obrany České republiky a Slovenské republiky následující opatření k řešení personálních otázek republikových armád:

V oblasti souvisejících s dodržováním lidských práv:

- včas přijmout zákonné ústavní rozhodnutí o způsobu zániku federace, o způsobu nabývání státního občanství a možnostech pracovního (služebního) uplatnění občana jedné republiky v republice druhé,
- včas přijmout navazující smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o způsobu dělení čs. armády, vzniku armád republik a nástupnických právech, stanovit základní struktury a z nich vyplývající počty republikových armád,

- ❑ přijmout dílčí smlouvy mezi armádami republik o vzájemných závazcích a spolupráci v jednotlivých oblastech,
- ❑ včas vyhlásit organizační změny související s dělením čs. armády a vznikem republikových armád tak, aby mohly být dodrženy zákonné lhůty pro řešení personálních opatření,
- ❑ garantovat platnost současných obecně závazných právních předpisů (zákonů) a rezortních norem souvisejících se služebním (pracovním) poměrem k Čs. armádě až do vydání zákonů a norem republik.

V oblasti personálních opatření a zachování sociálních jistot:

- ❑ včas informovat vojáky z povolání a občanské zaměstnance o přijatých organizačních změnách a předpokládaném personálním řešení,
- ❑ včas zařadit vojáky z povolání a občanské zaměstnance do nových organizačních struktur republikových armád a k tomu koordinovat personální opatření mezi armádami,
- ❑ zachovat kontinuitu služebního poměru vojáka z povolání po rozdělení čs. armády včetně zápočtu doby vojenské činné služby v čs. armádě do doby služby v republikové armádě a obdobně zachovat kontinuitu pracovního poměru občanských zaměstnanců umožněním převodu mezi armádami republik a přechodem práv a povinností na nástupnické organizace, tj. armády republik,
- ❑ zachovat platnost personálních opatření v republikových armádách, realizovaných na základě rozkazů ve věcech personálních a dalších rozhodnutí prezidenta ČSFR, ministra obrany ČSFR a dalších velitelů a náčelníků až do doby vyhlášení nových opatření orgánů armád republik,
- ❑ vytvořit podmínky k zajištění bytů pro přemístěné vojáky z povolání, pro operativní řešení bytové problematiky vytvořit koordinační orgán a vojákům z povolání starším padesáti let přiznávat odlučné a poskytovat bezplatné ubytování péčí vojenské správy, bez uplatnění povinnosti podat si žádost o přidělení rodinného bytu,
- ❑ vydat vložky k tabulkám počtů s omezenou časovou platností pro zařazení vojáků z povolání a občanských zaměstnanců, kteří mají být ke dni vzniku republikových armád převedeni do příslušné armády, nebo těch, o jejichž zařazení nebude v těchto armádách k tomuto dni rozhodnuto,
- ❑ při propouštění vojáků z povolání, pro které nebude v republikových armádách uplatnění a kteří sami nepožádají o propuštění uvádět jako důvod propuštění, že pro ně není při snížení počtů ozbrojených sil nebo při jejich reorganizaci jiné služební zařazení. Propuštěným vojákům z povolání umožnit rekvalifikaci. Obdobně postupovat u občanských zaměstnanců a vyplácet jim odstupné podle stávajícího vnitřního předpisu federálního ministerstva obrany.

V oblasti výstavby a rozvoje armád České republiky a Slovenské republiky:

- ❑ využít vysokého odborného potenciálu stávajících lidských zdrojů k personálnímu zabezpečení republikových armád, zvláště příslušníků federálního Ministerstva obrany,
- ❑ umožnit dokončit studium na teritoriu příslušné republiky i těm žákům a posluchačům vysokých škol, kteří jsou občany druhé republiky,
- ❑ využít všech studujících vojáků z povolání, studentů vysokých škol a vojáků z povolání plnících úkoly v zahraničí podle mezinárodních dohod ve funkcích podle příslušnosti k armádě české nebo slovenské republiky.

3. Vlastní proces dělení armády

Hlavními problémy dělení armády bylo řešení personálních otázek do té doby záměrně národnostně smíšeně budované armády, dělení zbraňových systémů, techniky, munice a materiálu rozmístěných podle odlišné vojenské doktríny, nevyhovující zájmům vznikajících národnostních republik, dělení jednotek UNPROFOR a řešení složitých problémů do té doby jednotné archívní služby.

Po volbách v červnu 1992 zvítězila v českých zemích pravicově konzervativní koalice orientovaná na rychlou privatizaci dosud převážně státního majetku, kdežto na Slovensku levicověji orientovaná koalice profilující se výrazněji nacionálně a usilující také výrazněji o samostatnost. Zatímco Klausovo politické křídlo mělo jen nepatrnou převahu, Mečiarovo na Slovensku daleko významnější. Dalo se proto předpokládat, že ve Federálním shromáždění bude mít převahu levice a nacionálně orientované strany, což znepokojilo představitele pravice v českých zemích Václava Klause natolik, že dal přednost rozdělení státu. Situace pro vytvoření dvou samostatných států byla pro něho velmi příznivá, protože na Slovensku byla dokonce jedna ze stran, která o to otevřeně usilovala (Slovenská národní strana), a také představitel vítězného Hnutí za demokratické Slovensko Vladimír Mečiar se netajil snahou dosáhnout větší samostatnosti. Obrazně řečeno, dral se však do dveří, které mu Václav Klaus s potěšením otevřel. Na těchto dvou protagonistech politické scény také leží odpovědnost za rozdělení téměř tři čtvrtě století existujícího československého státu. Zvláště v souvislosti se skutečností, že se k této otázce nemohli vyslovit občané v referendu.

Řešení personálních problémů dosud národnostně smíšené armády bylo v popředí pozornosti jak rezortu obrany a armády, tak politické struktury a občanské veřejnosti. Týkalo se především českých a slovenských důstojníků, ostatní národnosti byly v armádě zastoupeny jen marginálně.

Před rozdělením armády byla provedena analýza struktury velitelského sboru podle národnosti z hlediska jejich zařazení na konkrétním území. Zhruba 8600 vojáků z povolání slovenské národnosti sloužilo na českém území, 2580 českých důstojníků na slovenském území. Zájem o službu v té které armádě byl předběžně zjišťován anketou, v níž se vojáci z povolání měli rozhodnout o své budoucnosti do konce října 1992.

Pro další službu v Armádě České republiky se rozhodlo 85 % slovenských vojáků z povolání, pro službu v Armádě České republiky se rozhodlo více než dvojnásobné množství českých vojáků sloužících na Slovensku, což potvrdilo prognózu Institutu pro strategická studia. Např. na Moravě sloužilo v tu dobu 851 vojáků z povolání slovenské národnosti, z nichž zatím 82 se rozhodlo odejít na Slovensko. Z 997 vojáků v základní službě bydlících na Slovensku požádalo o přeložení 665. Definitivní rozhodnutí však generálové, důstojníci, praporčíci a poddůstojníci z povolání měli právo sdělit do třech měsíců po rozdělení státu a armády, tj. do 31. března 1993. Sondážní výzkumy ukázaly, že většina vojáků z povolání hodlá sloužit tam, kde dosud slouží. Jen cca 10 až 15 % z nich uvažovalo o změně.

Bez problému bylo rozděleno pět československých jednotek v rámci mezinárodních mírových sil v zahraničí.

Celkově se předpokládalo, že po rozdělení bude v Armádě České republiky sloužit 93 tisíc vojáků a v Armádě Slovenské republiky 46 tisíc.

Vážným problémem byla tvorba řídicích systémů. Objektivně bylo jasné, že v České republice se Federální ministerstvo obrany přetvoří na Ministerstvo obrany České republiky

a ve Slovenské republice se vytvoří ministerstvo nové. Stejně tak se měl federální generální štáb Československé armády přeměnit na Generální štáb armády České republiky a Velitelství Východ a velitelství 1. divize protivzdušné obrany státu na Velitelství Armády Slovenské republiky. V tomto směru byla slovenská strana v nevýhodě, neměla aktuální zkušenosti s těmito řídicími strukturami. Jisté zkušenosti měli pouze důstojníci a generálové sloužící na Ministerstvu obrany ČSFR a na Generálním štábu ČSA. Byla jim však vyslovována jistá nedůvěra pro federalistické myšlení, zvláště z nacionálně orientovaných slovenských kruhů, zejména Slovenské národní strany a Asociace slovenských vojáků.

Vážným problémem byla je kvalifikační struktura podle národností, která se nikdy z tohoto hlediska nesledovala a proto ani nezajišťovala. Slovenské armádě v tu dobu chybělo 91 odborností vojáků z povolání. Proto byly zřízeny i rekvalifikační kurzy. Nebylo však v nich plně dosaženo původně stanovených cílů.

Pokud jde o průběh rozdělování armády, nikde se neobjevily obavy, nemluvě již o náznacích, že by armáda mohla být za této situace zneužita. Ministr obrany Imrich Andrejčák k tomuto problému řekl: „Nepochybuji o tom, že si velitelský sbor uvědomuje, co by znamenalo, a on tomu zabrání.“

K 1. 1. 1993 sloužilo v Armádě České republiky 6912 vojáků z povolání slovenské národnosti (18 % celkového stavu). Do Armády Slovenské republiky jich přešlo 778, tj. něco přes desetinu. V Armádě Slovenské republiky sloužilo 2224 českých vojáků z povolání 15 % celkového počtu), z toho jich do Armády České republiky zatím přešlo 217, tj. o něco méně než desetina. Ve vojenských školách Armády České republiky studovalo 363 vojáků z povolání a 75 vojáků v další službě, kteří byli občany Slovenské republiky. Na vojenských školách ve Slovenské republice studovalo 517 vojáků z povolání a 62 vojáků v další službě, kteří jsou občany České republiky.

3.3. Rozdělení zbraní, techniky, munice a vojenského materiálu

Hodnota armádního majetku činila podle odhadu 418 miliard korun. Náklady na rozdělení armády měly být hrazeny z vojenského rozpočtu. Byla přijata zásada dělení movitého majetku 2:1, podle velikosti republik a počtu obyvatelstva. I když se z české strany objevovaly návrhy dělení 2,5 až 3:1 a ze slovenské strany nároky na finanční kompenzace za výraznější obranné investice na českém západním území. Nemovitý majetek měl zůstat na místě. Pokud by se nepodařilo fyzicky provést rozdělení movitého majetku, bylo rozhodnuto, že v tomto případě bude část letadel, raket a další speciální techniky deponována v českých skladech až do té doby, než si Slovenská republika vytvoří podmínky pro jejich umístění na svém území. Složitější situace byla samozřejmě pokud šlo o řízení letového provozu, který byl dosud jednotný.

Zbraně a technika byly děleny podle jednotlivých typů, modifikací, opotřebenosti ad. Pokud nešlo něco dělit podle stanoveného klíče (např. armáda měla dvě letadla Tu-154) bylo dělení jiné, např. stejným dílem, a rozdíl byl kompenzován (např. v uvedeném případě měla armáda ještě jedno letadlo Tu-134 a jedno typu Jak-10, takže česká strana dostala to lepší, Tu-134, i s dalšími kompenzacemi).

Na přelomu září a října 1992 bylo rozhodnuto o variantě případného dělení protivzdušné obrany a letectva, založené analogicky na ekvivalentní bojové a ekonomické hodnotě blížící se poměru 2:1 ve prospěch budoucí Armády České republiky. Toto dělení zachovávalo funkčnost těchto zbraňových systémů včetně pozemního raketového vojska zachovááním funkčních celků.

Samostatným problémem byla další existence vojenských státních podniků a příspěvkových zařízení. Ty se nedělily, zůstaly v daném teritoriu a byly připraveny nové zakládací listiny, aby je po rozdělení podepsali noví ministři obrany republik. Obecně lze říci, že až na drobné výjimky bylo dělení zbraní, techniky, munice a vojenského zařízení realizováno podle plánu.

Ministr obrany nemusel řešit žádný problém, který by narušoval proces dělení armády. I když se později projevy jisté výhrady, nikdy nebyly takového charakteru, aby narušily vzájemné vztahy.

4. Civilní řízení a kontrola dělení armády

Již od samého počátku bylo zřejmé, že vzhledem k federalistické výchově a vědomí vojáků z povolání musí být rozdělení armády provedeno v souladu se zákonem, tj. přijata příslušná zákonná opatření. A hned také přijata příslušná zákonná opatření nových samostatných republik.

Rozdělení armády muselo být pod řízením a civilní kontrolou orgánů, které jsou k tomu ústavou určeny, tj. prezidenta, parlamentu, vlády a soudů. I tato kontrola byla nutná v souladu se zákony. Pro armádu neexistuje větší nebezpečí, než je-li rozdělena mocenskými zápasy. Bylo by krajně nebezpečné, kdyby se měla stát předmětem partikulárních zájmů politických stran, hnutí či ambiciózních jednotlivců.

Pro takové civilní řízení a kontrolu rozdělování byly vytvořeny vhodné podmínky již tím, že mezi vojáky z povolání i vojáky v základní službě nebyly nikdy vážnější problémy a konflikty. Často si ve vzájemných kontaktech ani svou národnost neuvědomovali, což bylo mj. podmíněno i jazykovou blízkostí, která nevytvářela ani vážnější komunikační bariéry. Proto bylo i v jejich vlastním zájmu, aby rozhod proběhl co nejspravedlivěji, nejkldněji a nejkultivovaněji. A také aby ti, kdo zůstanou sloužit v jinonárodním prostředí, měli stejná práva jako ostatní. A stejně pak i pokud jde o studenty, kteří budou studovat na vojenských školách v již osamostatnivších se státech.

Civilní řízení a kontrola armády při rozdělování byla zajištěno především na základě jednání Rady obrany státu, jejíž rozhodnutí ministr obrany respektoval.

Rozdělení armády vytvořilo i předpoklady, aby česká a slovenská armáda si mohly lépe vymezit své funkce, promyšlet adekvátní model armády a racionalizovat její řízení.

Určitou úlohu v procesu rozdělení armády sehrály sdělovací prostředky. Obsahová analýza tisku, rozhlasu a televize z tohoto období ukázala převahu spíše neutrálních informací než konfliktních. I když se objevila řada i poplašných zpráv, v podstatě proces rozdělování armády nenarušily.

Závěr

Na základě analýzy celkové situace se dá shrnout, že již prohlášení federální vlády ze 7. října 1992 předpokládala rozdělení státu. Konečně se to dalo předvídat i z toho, že nejsilnější politické osobnosti československého státu – Václav Klaus a Vladimír Mečiar – místo funkcí ve federálních orgánech se stali předsedy republikových vlád.

V přípravném období rozdělení státu předložila vláda návrh osmnácti ústavních zákonů, především zákona o způsobu zániku ČSFR a zákona o rozdělení majetku. Byly zpracovány:

- Program opatření proti živelnému a neústavnímu zániku federace a proti případnému riziku vyvolávání konfliktů mezi občany v souvislosti s řešením státoprávních otázek.

- ❑ Koncepce spolupráce České republiky a Slovenské republiky pro případ ústavního rozdělení ČSFR, a to zejména v oblastech zahraniční politiky, obrany, měnové, finanční, rozpočtové, celní politiky, dopravy, telekomunikací, pohybu osob a případně i celkové hospodářské politiky.

V legislativě týkající se armády se předpokládalo před rozdělením společného státu z hlediska obrany přijmout tyto zákony: Návrh zákona o financování sociálního zabezpečení a o zdravotním pojištění vojáků z povolání, návrh zákona, kterým se mění zákon č. 40/1961 Sb., o obraně ČSFR, návrh zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků, ve znění pozdějších předpisů, návrh zákona o péči o zdraví v Československé armádě a o vojenské zdravotní pojišťovně, návrh zákona, který se mění a doplňuje branný zákon, návrh zákona o rezervách a návrh zákona o federálních státních hmotných rezervách.

Základním cílem rozdělení armády bylo provést její ústavně, klidně a kulturně, což se plně podařilo, i když bez referenda. Bylo přitom využito řada historických zkušeností z analogických procesů, zvláště z rozpadu rakousko-uherské armády po první světové válce a především z hlediska anticipace možných problémů.

Dělení bylo provedeno podle klíče 2:1, což byl především poměr českého a slovenského obyvatelstva. Toto dělení se až na výjimky osvědčilo. Stejně tak výběr slovenského generála Imricha Andrejčáka, u něhož se dalo předpokládat, že splní bez problémů rozhodnutí politických orgánů. A to i s vědomím, že měl federální přesvědčení, usiloval o jisté přetrvání společného velení a byl spíše pro pomalejší rozdělení armády.

K bezkonfliktnímu rozdělení armády přispělo i chápající stanovisko NATO a neutrální vztah sousedních států.

Tvorba nových armád na základě principu státního občanství se osvědčila. Většina vojáků zůstala na místech, kde dosud sloužila. Neprojevilo se nebezpečí zneužití armády, a to zvláště proto, že celý proces byl řízen civilními orgány a pod jejich kontrolou.

III. Závěry a zobecnění pro budoucnost ve formě zásad a principů pro řízení podobných procesů v jiném státě a v jiné době

Na základě analýzy zkušeností z rozdělení Československé armády by při dalších eventuálních aplikacích byly vhodné následující **modelové** analytické, řešitelské a plánovací a realizační zásady a principy v těchto krocích:

1. Analýzy

- ❑ Analýza celkového vývoje státu, vojenství a armády.
- ❑ Analýza zajištění bezpečnosti v minulosti.
- ❑ Analýza zkušeností ze členství v aliancích, paktech apod.
- ❑ Analýza respektování civilní kontroly armádou.
- ❑ Analýza právního postavení armády.
- ❑ Analýza vztahu občanů k ozbrojeným silám a k armádě.
- ❑ Analýza postavení vojáků ve společnosti.
- ❑ Analýza ekonomického zajištění armády.
- ❑ Analýza historických bezpečnostních rizik a ohrožení.

- ☐ Analýza aktuálních bezpečnostních rizik a ohrožení.
- ☐ Analýza nacionálních tendencí a aktivit uvnitř státu.
- ☐ Analýza nacionálních tendencí ve vlivovém okolí.
- ☐ Analýza branného vědomí občanů z národnostního hlediska.
- ☐ Analýza profilu a charakteristik vojáků z povolání.
- ☐ Analýza hodnoty národnosti v hodnotovém žebříčku společnosti a významných sociálních skupin.
- ☐ Analýza hodnoty národnosti v hodnotovém žebříčku vojáků, zvláště z povolání.
- ☐ Analýza dislokace vojáků podle národnosti.
- ☐ Analýza národnostně smíšených manželství.
- ☐ Analýza personální a profesní struktury armády, zvláště z národnostního hlediska.
- ☐ Analýza personální struktury civilních pracovníků armády.
- ☐ Analýza vojenské a armádní legislativy z hlediska rozdělení armády.
- ☐ Inventura a analýza vyzbrojení a materiálně technického zabezpečení armády.
- ☐ Analýza organizačních předpokladů rozdělení armády.
- ☐ Analýza postojů představitelů státních orgánů a politických stran k rozdělení armády.
- ☐ Analýza postojů občanů k rozdělení armády.
- ☐ Analýza rozpočtového zajištění rozdělení armády.
- ☐ Analýza zkušeností z rozdělování armády v minulosti.
- ☐ Anticipace možných politických, právních, společenských, bezpečnostních, sociálních, personálních, profesních, ekonomických, vojenskotechnických, organizačních aj. důsledků rozdělení armády na základě analýzy.

2. Řešení a plánování

- ☐ Zajistit legislativní předpoklady rozdělení státu a armády (programové prohlášení vlády, zákony, nařízení, příkazy).
- ☐ Zajistit kontinuitu fungování dvou států s mezinárodní právní subjektivitou.
- ☐ Navrhnout a schválit ústavní zákon o zániku státu.
- ☐ Navrhnout a schválit ústavní zákon o způsobu dělení majetku včetně armádního.
- ☐ Zpracovat program opatření proti živelnému a neústavnímu zániku státu a proti případnému riziku vyvolávání konfliktů mezi občany v souvislosti s řešením státoprávních otázek.
- ☐ Zpracovat koncepci spolupráce mezi rozdělenými státy v zahraniční politice, obraně, měnové, finanční a celní politice, dopravě, telekomunikacích, pohybu osob apod.
- ☐ Zajistit až do rozpadu jednotné fungování státu navenek.
- ☐ Zajistit maximální bezpečnost státu a jeho občanů.
- ☐ Zajistit vnější podmínky ústavního rozdělení státu.
- ☐ Zajistit finanční, měnovou a sociální kontinuitu v nástupnických státech.
- ☐ Zajistit organizační a operativní realizaci přijatých časových harmonogramů rozdělení státu a armády.
- ☐ Dodržovat dohodnuté kompetence při rozdělování.
- ☐ Zajistit úzkou součinnost orgánů státu a nových republik.
- ☐ Zajistit ústavnost procesů souvisejících se zánikem jednotného státu.
- ☐ Zajistit spolupráci mezi republikovými vládami.
- ☐ Zachovat plnou funkčnost ústředních orgánů státní správy až do doby jejího zániku.
- ☐ Zajistit optimální činnost zpravodajských služeb.

- ☐ Zajistit kontinuitu dopravních, telekomunikačních, radiokomunikačních a poštovních sítí včetně vzájemného vyrovnávání finančních úhrad za poskytnuté služby mezi republikami se zahrnutím mezinárodních vazeb.
- ☐ Zajistit jadernou bezpečnost při zachování úrovně státního dozoru.
- ☐ V oblasti obrany naplňovat vojenskou doktrínu a vytvářet předpoklady pro změny v dislokaci vojsk a ve struktuře armády.
- ☐ Zpracovat časově limitovaný program činnosti v průběhu rozdělování armády.
- ☐ Zaručit po dobu rozdělování armád platnost vojenských řádů a předpisů.
- ☐ Zpracovat a podepsat smlouvy zajišťující funkčnost a spolupráci armád v oblastech společných zájmů (vojenské školství, zásobování, opravárenství, hmotné rezervy apod.).
- ☐ Zajistit kontinuitu služebního poměru vojáků z povolání včetně zápočtu vojenské služby.
- ☐ Přijmout a zveřejnit zásadní rozhodnutí o způsobu nabývání státního občanství a umožnit služební a pracovní uplatnění občana jedné republiky ve druhé.
- ☐ Vytvořit podmínky pro konstituování orgánů řízení a velení armádám republik.
- ☐ Zajistit přípravu chybějících vojenských specialistů.
- ☐ Ideovou výchovou připravovat vojáky na bezproblémové rozdělení armády.

V legislativě týkající se armády přijmout před rozdělením společného státu z hlediska obrany tyto zákony:

- ☐ Návrh zákona o financování sociálního zabezpečení a o zdravotním pojištění vojáků z povolání.
- ☐ Návrh zákona, kterým se mění zákon o obraně dosud jednotného státu.
- ☐ Návrh zákona, kterým se mění a doplňuje zákon o služebních poměrech vojáků, ve znění pozdějších předpisů.
- ☐ Návrh zákona o péči o zdraví v armádě a o vojenské zdravotní pojišťovně.
- ☐ Návrh zákona, který se mění a doplňuje branný zákon.
- ☐ Návrh zákona o rezervách.
- ☐ Návrh zákona o federálních státních hmotných rezervách.

V procesu rozdělení řídit armádu až do doby vzniku republikových vojenských vrcholných řídicích orgánů v rozsahu dosavadních působností společného Ministerstva obrany a Generálního štábu a k tomu zajistit:

- ☐ stávajícími vládními zmocněnci organizačně vytvořit vrcholné vojenské řídicí orgány, které dnem rozdělení federace převzou velení nad republikovými armádami,
- ☐ posílit organizační struktury vojenských velitelství o ty, u kterých se zásadním způsobem mění rozsah stávající působnosti,
- ☐ připravit a projednat smlouvu mezi ministerstvem obrany nových republik a na ně navazující dohody o vzájemné spolupráci mezi oběma republikovými armádami,
- ☐ přemístit oboustranně vojáky v základní službě mezi republikami, mimo těch, kteří písemně požádají o dokončení vojenské služby ve stávajících posádkách,
- ☐ ve smlouvách mezi armádami zabezpečit vytvoření podmínek k přemístění vojáků z povolání do stanoveného termínu (např. tří měsíců) od vzniku republik na náklady příslušných republik,
- ☐ v době rozdělování armády nepovolávat a neprovádět cvičení se zálohami mimo např. krátkodobých cvičení vojáků.

- ❑ Na základě řešení a přijatých rozhodnutí přijmout příslušné zákony a zpracovat a schválit potřebné programy a plány, navrhnout a podepsat příslušné dohody mezi novými republikami.

3. Realizace

- ❑ Realizovat personální změny v souladu s přijatými zákony a volit k tomu vhodné poznávací postupy.
- ❑ Postavit do čela rozdělovacích procesů nekonfliktní a národnostně nezátížené osobnosti.
- ❑ Zajistit, aby v době dělení armády nebyli vojáci zneužití pro partikulární politické zájmy.
- ❑ Zajistit rekvalifikaci chybějících vojenských odborností pro činnost samostatných armád.
- ❑ Rozdělit spravedlivě zbraně, techniku, munici a vojenský materiál.
- ❑ Vyřešit problémy existence vojenských výrobních, opravárenských aj. zařízení.
- ❑ Delimitovat jednotky v zahraničí, např. v mírových sborech ap.
- ❑ Samostatnou pozornost věnovat rozdělení archivů.
- ❑ Rozhodnout o časovém harmonogramu rozdělení armády.
- ❑ Rozhodnout o event. společných orgánech po rozdělení státu.
- ❑ Zpracovat a podepsat dohody o vojenské spolupráci rozdělených armád.
- ❑ Rozhodnout z jakých prostředků bude financováno rozdělení armády.
- ❑ Rozhodnout o případných finančních kompenzacích.
- ❑ Zajistit civilní řízení a kontrolu rozdělení armády.
- ❑ Podle bezpečnostní situace rozhodnout o míře bojeschopnosti v době rozdělování armády.
- ❑ Vytvořit podmínky pro výstavbu řídicích systémů nových samostatných armád, zvláště ministerstva obrany a generálního štábu.
- ❑ Vytvořit si vhodné mezinárodně politické podmínky pro rozdělení státu a armády, zvláště u sousedních států.
- ❑ Zajistit rozdělení armády podle přijatých ústavních a jiných zákonů, programů a plánů, operativně řešit všechny nově vznikající problémy.

Literatura:

- ANDREJČÁK, I. „Jak se dělí armáda.“ *Rozhovor Hospodářských novin* 17. 12. 1992.
- ADAMEC, M., SVOZIL, P., APANASENKO, V., ŠIMŮNEK, P. „Problematika vyzbrojování armád nástupnických států.“ *Vojenské rozhledy*, mimořádné číslo 1992, s. 59.
- ANGER, J. Vznik Slovenskej armády v roku 1939. *Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948*. Zborník vedeckých štúdií. Trenčín 1994.
- CVRČEK, J. Sociální výzkumy a jejich využití v Československé armádě. *Výběr statí pro výchovu, vzdělávání a rekvalifikaci*. Červenec 1992.
- CVRČEK, J. *Vzájemné vztahy společnosti a armády*. Teoreticko-empirická studie. Praha: SSR FMO, 1992.
- CVRČEK, J. „Rozdělení armády a společenskovoední poznání jako hodnota.“ *Vojenské rozhledy*, mimořádné číslo 1992, s. 27.
- HAVLÍČEK, J. „K otázce formování a národnostního složení velitelského zboru Československé armády v letech 1945 - 1948.“ *História a vojenství* č. 2/1993.
- HAVLÍČEK, J. Národnostné zloženie veliteľského zboru Česko-slovenskej armády v rokoch 1945-1948. *Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948*. Zborník vedeckých štúdií. Trenčín 1994.
- HOCHSTEIGER, T. „Zkušenosti z dělení armád ve dvacátém století.“ *Vojenské rozhledy*, mimořádné číslo 1992, s. 99.
- JANDA, J. „Cíle a programy v oblasti obrany státu.“ *Vojenské rozhledy* 9/1992.
- JANOŠEC, J. „Profesionalizace a dělení armády.“ *Vojenské rozhledy*, mimořádné číslo 1992, s. 87.
- JAROŠ, L. *K některým strategickým problémům výběrového řízení v Čs. armádě*. Praha: Správa sociálního řízení FMO, 1992.
- JAROŠ, L. *K některým strategickým otázkám využití psychologických služeb v Čs. armádě*. Institut pro strategická studia Praha, 1992.
- MĚCHÝŘ, J. *O novodobých dějinách Československa*. Praha: Správa sociálního řízení FMO, 1991.

- MIKŠÍK, O. Transformace společenskovedního poznání do praxe. *Výběr statí*, srpen 1992.
- NAVRÁTIL, J. „K otázce výstavby Československé armády před rokem 1968.“ *Historie a vojenství* č. 5/1992.
- NĚMEC, J. „Úvahy o profesionalizaci armád nástupnických států po zániku ČSFR.“ *Vojenské rozhledy*, mimořádné číslo 1992, s. 79.
- NOHEJL, V. „Armády podle národností. (Na Slovensku jen slovensky. U nás se o změně uvažuje. Problém uměle vytvořený.)“ *Svoboda, list pro Moravu a Slezsko*, 22. 2. 1995.
- PURKRÁBEK, M. „Profesionalizace Československé armády.“ *Mezinárodní politika* 12/1991.
- PURKRÁBEK, M., RAŠEK, A. Sociální stránky a podmínky rozhodovacího procesu v armádě. *Výběr statí*, říjen 1991.
- RAŠEK, A. „Bezpečnostní rizika České republiky.“ *A-revue*, 2/1993.
- RAŠEK, A. Sociálně humanitní souvislosti obrany a výstavby armády. *Konference Obrana ČSFR*. Brno, leden 1992.
- RAŠEK, A. „Dědictví a šance pro novou českou a slovenskou armádu.“ *Vojenské rozhledy*, mimořádné číslo 1992, s. 11.
- RAŠEK, A. „Armády se mohou rodit dělením.“ *Reportér* 49/1992.
- Rašek, A. Sociální souvislosti organizačních a dislokačních změn. *Výběr statí pro výchovu, vzdělávání a rekvalifikaci*. Červenec 1991.
- RAŠEK, A. Vojenské aspekty české politiky v Evropě. *Výběr statí*. Duben 1993.
- ŠIMUNOVIČ, P. Národnostná otázka v Slovenskej armáde a česko-slovenských zahraničních jednotkách 1939-1945. *Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948. Zborník vedeckých štúdií*. Trenčín 1994.
- ŠKRABAL, M., VLACH, O. „Přístupy k vypracování vojenské doktríny České republiky a Slovenské republiky.“ *Vojenské rozhledy*, mimořádné číslo 1992, s. 31.
- ŠTEMBERA, M. K některým problémům obrany rozděleného Československa. *Vojenské rozhledy*, mimořádné číslo 1992, s. 46.
- VALACH, F., BODLÁK, M. „K tvorbě strategie obrany po rozdělení států.“ *Vojenské rozhledy*, mimořádné číslo 1992, s. 36.
- ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Z. „Postavenie Čechov v Slovenskej republike (1939-1945).“ *Historie a vojenství* č. 1/1991.
- Armáda Slovenskej republiky 1994*. Ministerstvo obrany Slovenskej republiky 1995.
- Bezpečnost pro Evropu*. Postoje veřejnosti a politické opce. Výzkumný program Bezpečnost pro Evropu, středisko pro rozvoj zahraniční politiky. Prosinec 1992.
- Bezpečnostní politika České republiky. (Výzkumný projekt.) *Studijní sešity*. Ústav mezinárodních vztahů. Praha 1994.
- Bílá kniha o obraně České republiky*. Ministerstvo obrany České republiky. Redakce Impuls. 1995.
- Czechoslovakia on the Road to Reform: Challenges and Opportunities for U. S. Policy*. The Atlantic Council of the United States, Task Force on Czechoslovakia. February 1991.
- Československá armáda. *Fakta*. FMNO. Praha, duben 1990.
- Československá armáda. *Fakta*. FMNO. Praha, červen 1990.
- POKORNÁ, A., HOFMAN, P., STEHLÍK, E. *Československá armáda 1918-1938*. Správa sociálního řízení FMO, 1991.
- ČEJKA, E. *Československý odboj na Západě*. I. díl. Správa sociálního řízení FMO, 1992.
- ČEJKA, E. *Československý odboj na Západě*. II. díl. Správa sociálního řízení FMO, 1992.
- „Dozvuky armádního dělení.“ O článku ve slovenském deníku Pravda referují *Hospodářské noviny* 6. 3. 1995, s. 4.
- Initial Report*. Security for Europe Project. Brown University. December 1992.
- Program opatření vlády ČSFR proti živelnému a neústavnímu zániku federace a proti případnému riziku vyvolávání konfliktů mezi občany v souvislosti s řešením státoprávních otázek*. Praha, říjen 1992.
- Programové prohlášení vlády České a Slovenské Federativní Republiky*. Praha, říjen 1992.
- Přisahalí jsme republice. *Pamětní sborník k 50. výročí vzniku první československé vojenské jednotky v SSSR*. Ústřední výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1992.
- „Slovenská armáda poškozena při dělení federace.“ *Zpravodaj ČTK Bratislava* 31. prosince 1994 o článku v deníku Práca.
- „Ve slovenské armádě se nesmí mluvit česky.“ *Mladá fronta Dnes*. 23. 1. 1995.
- Volby. *Sborník kolektivu autorů*. Nakladatelství EGEM. Praha 1993.
- Zborník dokumentov k českým a slovenským dejinám*. Vysoká vojenská pedagogická škola, katedra historie. Bratislava 1991.
- Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948. Zborník vedeckých štúdií*. Trenčín 1994.

Nepublikované interní texty:

- CVRČEK, J. *Armáda a společnost*. (Expertní studie.) Vojenský ústav sociálních věd Praha, únor 1991.
- ČERNOCH, F. *Teze k přípravě vojenského profesionála a ke vzdělávací soustavě Čs. armády*. Praha 1992.
- HOLUB, M. *Národnostná otázka v společnosti a v armádě*. Interní studie pro NMO/SHV, březen 1991.
- JANDA, J. *K základním funkcím a cílům rezortu obrany a projektování jeho systému organizace a řízení*. Praha 1990.
- JANDA, J. *Prohloubení strategicko-koncepčního řízení MNO*. Praha 1991.
- KOLODZIEJ, E. A. *Co jsou bezpečnost a co jsou bezpečnostní studia? Poučení z období studené války*. Praha, listopad 1992.
- KROBATH, J., SÍLA, J. *Občan a obranyschopná demokracie*. Podkladová studie k tvorbě nového pojetí výchovy k obraně. Praha, srpen 1991.

- NĚMEC, J. *Služební kariéra vojáka z povolání. FMO-úsek strategického řízení.* Praha 1992.
- PURKRÁBEK, M. *Civilizační vývoj a armáda v podmínkách „bezálečné společnosti“.* Praha 1992.
- PURKRÁBEK, M. *Přechod Československé armády od totalitního systému k pluralitní demokracii.* Praha 1991.
- PURKRÁBEK, M., RAŠEK, A. *K politické, sociální a vojenské rekonstrukci armády v demokratické revoluci (1989-1990).* MNO/SHV Praha, 1990.
- SVOBODA, V. *K některým otázkám zaměření vědecké práce v ČSA v nových podmínkách.* Institut pro strategická studia Praha, 1993.
- SVOBODA, V. *Metodologické aspekty výstavby komplexního systému obrany České republiky.* Institut pro strategická studia Praha, 1993.
- ZÁHOŘÍK, P. *Analytický a prognostický model systému obrany státu a Armády České republiky a jejich relevantního okolí. Část I.*
- ŽDÍMAL, M. *Memorandum. (Dokumentární případová studie.) Černý důl-Praha, říjen 1990.*
- Aktuální problémy personální práce v Čs. armádě.* MO/PeS. Praha 1992.
- Analýza a návrh kvantifikace relevantního okolí systému obrany státu.* Institut pro strategická studia Praha, duben 1993.
- Armáda České republiky a hlavní směry její výstavby.* Institut pro strategická studia Praha, únor 1993.
- Asociace slovenských vojáků. Aktuální analýza II. Oddělení vnějších vztahů. Správa pro styk s veřejností FMO. 29. 4. 1992.*
- Bezpečnostní politika státu a vojenská doktrína České republiky.* Institut pro strategická studia Praha, březen 1993.
- Českoněmecké vztahy za první republiky a za druhé světové války.* Vojenský historický ústav, Praha, 1990.
- Dva případy dělení v moderních dějinách dvacátého století (Švédsko-Norsko, Anglie-Irsko).* Interní materiál Vojenského historického ústavu pro potřeby MNO SHV, Praha 1992.
- História, súčasnosť a perspektívy ZVM. Materiál ZVM z konference v Táboře 26. dubna 1991.*
- Koncepcie a organizační struktura úseku ministerstva obrany České republiky pro vojenskou politiku a strategické řízení obrany státu.* Ministerstvo obrany České republiky. Praha 1992.
- Koncepcie společenskovědního výzkumu a výuky společenských věd v Čs. armádě. (Podkladový materiál pro kolegium FMO.)* Praha 1991.
- Mravní a osvětová výchova vojska ČSR 1918-1939 z hlediska norem.* Vojenský historický ústav, Praha 1990.
- Návrh obrannej doktríny Slovenskej republiky.* Bratislava, červen 1994.
- Návrh opatření náměstka ministra obrany pro SHV k rozvoji komplexního systému psychologických služeb.* Praha 1991.
- Návrh systému přípravy vojenských profesionálů. (Materiál pro kolegium FMO.)* MNO/SHV. Praha 1992
- Návrh systému vojenského vzdělávání.* MO ČR. Praha 1994.
- Návrh transformace vojenského školství AČR. Zpráva ČMOSA AČR, Praha 1994.*
- První výročí zahájení transformace AČR. Informace z tiskové besedy MO ČR. Červen 1994.*
- Průběh mimořádného hodnocení vojáků z povolání AČR. Informace z tiskové besedy. Srpen 1993.*
- Působnost správy sociálního řízení. Správa sociálního řízení MNO. Praha 1990.*
- Rizika a ohrožení České republiky. Kolektiv pracovníků Institutu pro strategická studia. Praha, červen 1993.*
- Rozdělení rakousko-uherské armády v roce 1918. Interní materiál Vojenského historického ústavu pro potřeby MO SHV, Praha 1992.*
- Rozdělení Československé armády v březnu 1939. Interní materiál Vojenského historického ústavu pro potřeby MO SHV, Praha 1992.*
- Sociální skupina civilních pracovníků jako profesionální složka ozbrojených sil. Vojenský ústav sociálních výzkumů Praha. Prosinec 1991.*
- Sociální souvislosti a důsledky rozdělování Československé armády. Praha, říjen 1992*
- Současný stav a předpokládaný vývoj v SSSR. Institut pro strategická studia FMO, srpen 1991.*
- Stav příprav zásadní reformy ČSA. Informační zpráva pro členy branných a bezpečnostních výborů FS ČSFR. Praha, září 1990.*
- Systém obrany České republiky a jeho tvorba. Institut pro strategická studia Praha, únor 1993.*
- Transformace Československé armády. Vznik republikových armád. Institut pro strategická studia, Praha, říjen 1992.*
- Transformácia Československej armády. Vznik republikových armád. Inštitút pre strategické štúdie, Praha, október 1992.*
- Tvorba komplexní koncepce bezpečnostní politiky a vojenské doktríny České republiky. (Varianta I.). Praha, duben 1993.*
- Úloha a místo orgánů sociálního řízení v Čs. armádě. (Návrh.) Správa sociálního řízení FMO. Praha 1991.*
- Úroveň právního vědomí velitelů Čs. armády a opatření k jeho prohloubení. (Podkladový materiál pro kolegium FMO.)* Praha 1992.
- Vojenská doktrína. (Návrh.) Institut pro strategická studia Praha, 1993.*
- Vojenská strategie České republiky. (Osnova.) Institut pro strategická studia Praha, 1993.*
- Zahraniční politika ČR jako východisko pro politiku bezpečnosti. Seminář o zahraniční politice MZV-MO, 7. dubna 1993.*
- Základní teze projektu Bezpečnostní politiky ČR. Ústav mezinárodních vztahů Praha, únor 1994.*